

INOVOVANÝ RÁMCOVÝ VZDELÁVACÍ PROGRAM RÓMSKEHO JAZYKA

JAZYKOVÁ ÚROVEŇ A1
(primárne vzdelávanie)

Spolufinancované z
programu Európskej únie
Erasmus+

Bratislava 2019

Zostavovatelia:

Mgr. Eva Gašparová, PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Odborní konzultanti:

Mgr. Darina Tököliová, Mgr. Slavomír Klempár,
Mgr. Iveta Bartošová

Jazyková korektúra textu v slovenskom jazyku:

Mgr. Božena Mizerová

Grafické spracovanie:

Mgr. art. Barbora Kopnická, ArtD.

Materiál je intelektuálnym výstupom projektu „Inováciou didaktiky rómskeho jazyka k inkluzívnemu vzdelávaniu žiakov zo znevýhodneného prostredia“, ktorý bol financovaný Európskou úniou v rámci programu Erasmus+.

Hlavný koordinátor projektu:

Štátny pedagogický ústav, Bratislava, Slovensko

Partneri projektu:

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Seminár romistiky,
Katedra stredoeurópskych štúdií, Praha, Česká republika
Nansenovo centrum pre mier a dialóg, Lillehammer, Nórsko

Podpora Európskej komisie, na výrobu tejto publikácie nepredstavuje súhlas s obsahom, ktorý odráža len názory autorov, a Komisia nemôže byť zodpovedná za prípadné použitie informácií, ktoré sú v nej obsiahnuté.

Obsah

ÚVOD	4
I CHARAKTERISTIKA PREDMETU	4
II CIELE PREDMETU	5
III VŠEOBECNÉ KOMPETENCIE	5
IV KOMUNIKAČNÉ A JAZYKOVÉ KOMPETENCIE ...	5
1 Jazykové kompetencie	6
2 Sociolingválne kompetencie	6
3 Pragmatické kompetencie	6
4 Interkultúrne komunikatívne kompetencie	6
V OBSAHOVÝ ŠTANDARD	6
VI VÝKONOVÝ ŠTANDARD	7
1 Počúvanie s porozumením	7
2 Čítanie s porozumením	8
3 Ústny prejav – monológ	8
4 Ústny prejav – dialóg	9
5 Písomný prejav	9
VII VYBRANÁ ODPORÚČANÁ LEXIKA	
A KOMUNIKAČNÉ KOMPETENCIE	10
1 Lexika	10
2 Gramatika a slovné druhy	17
3 Syntax	18
4 Výslovnosť (<i>Ortoepia</i>)	18
5 Pravopis (<i>Ortografia</i>)	18
VIII UČEBNÉ ZDROJE	18
ZÁVER	19

ÚVOD

Rámcový vzdelávací program vo svojom spracovaní vychádza z Rámcového vzdelávacieho programu rómskeho jazyka, ktorý vypracoval na základe Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky (ďalej SERR) na pôde Rady Európy (ďalej RE) tím expertov (vrátane hovoriacich rómčinou) pod vedením D. Littla a B. Simson ako základný dokument pre ďalšie plánovanie výučby rómčiny v členských krajinách RE (CFR 2008, str. 5, k dispozícii na webovej stránke www.coe.int/lang).

Cieľom Programu je posilniť rozvoj rómskeho jazyka ako funkčného jazyka Rómov v modernej spoločnosti. Cieľom vyučovania rómskeho jazyka metodikou vyučovania podľa jazykových úrovní je systémovo a postupne posilňovať jazykové kompetencie žiakov v rómskom jazyku. Dôraz sa pritom kladie v súlade so SERR na tieto oblasti:

- 1) počúvanie s porozumením,
- 2) čítanie s porozumením,
- 3) ústny prejav – monológ,
- 4) ústny prejav – dialóg,
- 5) písomný prejav.

Žiaci si prostredníctvom týchto oblastí prehľbujú svoje jazykové kompetencie, dokážu porozumieť hovorenému jednoduchému a krátkemu textu, dokážu porozumieť písanému jednoduchému a krátkemu textu, dokážu viesť samostatne dialóg a monológ na známe témy z každodenného života a dokážu napísať jednoduchý a krátky text (napríklad o sebe, rodine, obľúbenej činnosti).

Vyučovanie rómskeho jazyka si vyžaduje motiváciu tak, aby žiak bol priamo vtiahnutý do vzdelávacieho procesu. Každý žiak sa ma v triede cítiť dobre a každý žiak má byť rovnocenným partnerom, nielen objektom, ale aj subjektom vzdelávania. Pestovaním pozornosti k rómskemu jazyku, zameraním sa nielen na presné, ale aj bohaté a kultivované vyjadrovanie sa vytvára kladný vzťah k rómskemu jazyku (v pozícii materinského jazyka, druhého jazyka, národnostného jazyka či cudzieho jazyka). Podporuje i úctu k jazyku ako nositeľovi národnej kultúry a tradícií. Vyučovanie rómskeho jazyka v primárnom vzdelávaní pozitívne mení postoj rómskeho žiaka k sebe samému, životu a k vzdelaniu ako celoživotnej hodnote.

I Charakteristika predmetu

Základom vyučovania rómskeho jazyka je štandardizovaná norma rómskeho jazyka, za ktorú sa na Slovensku považuje severocentrálny dialekt (štandardizovaný rómsky jazyk z roku 2008). V tomto dialekte komunikuje najviac Rómov v Slovenskej, ako aj v Českej republike a v uvedenom dialekte existuje najviac písomnosti z hľadiska odborného i didaktického.

V rámci výučby rómskeho jazyka na základe štandardizovanej normy jazyka je potrebné v primárnom vzdelávaní vychádzať z vlastných skúseností žiakov, nadväzovať na ich každodenný život. Cieľom výučby rómskeho jazyka je tiež získavať vedomosti o jazykovom bohatstve rómčiny vo forme rôznych dialektov ako európskeho menšinového jazyka a budovať rešpekt k odlišným dialektom tohto jazyka, ako aj k hovoriacim v odlišnom dialekte. Žiaci by sa mali zároveň naučiť chápať štandardizovanú rómčinu ako prostriedok kultivovanej komunikácie, ktorý umožňuje rozvoj osobnosti bez potlačania rómstva. Mali by ju chápať ako jazykový systém uprednostňujúci pôvodné rómske vyjadrovacie prostriedky, no tiež ako systém, ktorý je v rámci tejto vrstvy tolerantnejší k dialektným variantom viac, ako sme zvyknutí zo stredoeurópskych jazykov štandardizovaných podľa modelu 19. storočia. Dôležité je podporovať vzťah žiakov ku kultivovanej rómčine, ktorý však bude založený na štyľovej výške prejavu a nie na intolerancii k tým, ktorí hovoria inými subdialektnými variantmi (severocentrálnej) rómčiny.

Program, ktorý je zložený z obsahového a výkonového štandardu, je určený pre primárne vzdelávanie (jazyková úroveň A1) a opiera sa o 11 tematických okruhov: Ja/moja rodina; Domov a bývanie; Moje spoločenstvo; Rómske remeslá a povolania; Sviatky a oslavy; V škole/V triede; Cestovanie a doprava; Jedlo a oblečenie; Čas, ročné obdobia a počasie; Príroda a zvieratá; Voľný čas, záľuby. Tematické okruhy odzrkadľujú obvyklé jazykové potreby žiakov a zároveň zohľadňujú históriu, tradície, ako aj životný štýl Rómov (upravené CFR 2008, str. 18).

Literárne texty uvedené v rámcovom vzdelávacom programe majú odporúčajúci charakter. Ich cieľom je v primárnom vzdelávaní sústavne rozvíjať čitateľské a interpretačné zručnosti žiakov.

II Ciele predmetu

Vyučovanie rómskeho jazyka v primárnom vzdelávaní má vychádzať zo skúseností žiakov a má mať vzťah k ich každodennému životu. Žiaka treba považovať za subjekt vzdelávacieho procesu a jeho správanie, zážitky, potreby a záujmy musia determinovať priebeh celého vzdelávacieho procesu.

Vyučovanie rómskeho jazyka sleduje tieto základné ciele:

- vzbudiť záujem žiakov o rómsky jazyk a budovať vzťah k nemu ako k jednému z jazykov, ktoré sú súčasťou spoločného európskeho kultúrneho a jazykového dedičstva;
- prostredníctvom rómskeho jazyka vzbudiť záujem žiakov o rómsku literatúru a kultúru;
- podporiť a rozvíjať vyjadrovacie schopnosti žiakov;
- osvojiť si základné pravidlá pravopisu v rómskom jazyku, zručnosti a návyky a využívať ich v správnom spisovnom prejave;
- osvojovať si elementárne poznatky o hláskovej, tvarovej a vetnej stavbe jazyka, význame a stavbe slov, osvojovať si zásady štandardizovaného pravopisu severocentrálnej rómčiny;
- sprostredkovať základné vedomosti v rómskom jazyku (rodina, škola, veci bežného života);
- byť prínosom k celkovému vývinu osobnosti žiakov (rozumový, sociálny a emocionálny vývin);
- motivovať žiakov k štúdiu jazykov a k štúdiu všeobecne;
- viesť žiakov k poznávaniu ich vlastnej kultúry, poznávaniu a akceptovaniu iných kultúr;
- viesť k rozširovaniu obzoru žiakov a k ich informovanosti;
- viesť k rovnováhe medzi pocitom spolupatričnosti a otvorenosťou k svetu bez predsudkov;
- učiť žiakov tolerovať odlišnosti;
- vytvárať predpoklady pre úspešnosť rómskych žiakov v škole.

III Všeobecné kompetencie

Všeobecné kompetencie zahŕňajú široké spektrum zručností, ktoré sa týkajú napríklad sebauvedomenia, procesu učenia sa a pod., a sú nevyhnutné pre rôzne činnosti, vrátane jazykových činností.

Žiak na jazykovej úrovni A1 si rozvíja všeobecné kompetencie tak, aby dokázal:

- osvojiť si efektívne stratégie učenia, sústrediť sa na prijímanie, získavanie a triedenie informácií;
- opakovať si osvojené vedomosti a dopĺňať ich;
- dopĺňať si vedomosti a rozvíjať komunikačné jazykové činnosti a stratégie, prepájať ich s poznávaným, systematizovať ich a využívať pre svoj ďalší rozvoj a reálny život;
- kriticky hodnotiť svoj pokrok, prijímať spätnú väzbu a uvedomovať si možnosti svojho rozvoja;
- využívať dostupné materiály pri samostatnom štúdiu.

IV Komunikačné a jazykové kompetencie

Komunikačné jazykové kompetencie sú tie, ktoré umožňujú učiacemu sa konať s použitím konkrétnych jazykových prostriedkov. (SERR, 2013, s. 12)

Komunikačné kompetencie sa skladajú z týchto zložiek:

- jazykové kompetencie,
- sociolingválne kompetencie,
- pragmatické kompetencie,
- interkultúrne komunikatívne kompetencie.

Žiak, ktorý dosiahne úroveň A1:

- používa známe každodenné slová, najzákladnejšie slovné spojenia a frázy;
- dokáže slovne reagovať na pokyny a otázky učiteľa a svojich spolužiakov;
- dokáže podať informáciu o sebe a iných;
- dokáže tvoriť jednoduché otázky a odpovede na ne;
- dokáže reprodukovať krátke príbehy, text;
- dokáže formulovať jednoduché texty (pozdrav, pozvanie, želanie);
- dokáže správne odpisovať a zapisovať;
- dokáže sa dohovoriť jednoduchým spôsobom s využívaním prevažne verbálnych, ale aj neverbálnych komunikačných prostriedkov v kontexte každodennej komunikácie a vyjadrenia svojich osobných záujmov.

1 Jazykové kompetencie

Žiak na úrovni A1:

- používa iba najzákladnejší rozsah jednoduchých slov, slovných spojení a fráz týkajúcich sa jeho osoby a záujmov;
- má základný repertoár slovnej zásoby;
- ovláda výslovnosť rómskych hlások, ktoré v slovenčine neexistujú (aspiranty čh, kh, ph, th);
- dokáže odpisovať i zapisovať známe rómske slová, krátke slovné spojenia a jednoduché vety.

2 Sociolingválne kompetencie

Žiak na úrovni A1 dokáže:

- naviazať základnú spoločenskú konverzáciu tak, že používa najjednoduchšie spôsoby vyjadrenia zdvorilosti: pozdraviť sa, odpovedať na pozdrav, rozlúčiť sa, predstaviť sa, poďakovať sa, ospravedlniť sa atď.;
- klásť otázky typu: *Ako sa voláš?, Odkiaľ pochádzaš?, Ako sa máš/máte?, Kde bývaš/bývate?, Čo máš/máte nové? ...*

3 Pragmatické kompetencie

Žiak na úrovni A1 dokáže:

- spájať písmená;
- spájať slová alebo skupiny slov pomocou spojovacích výrazov, napríklad „*the/u*“, „*abo/vaj*“, „*hoj/kaj*“.

4 Interkultúrne komunikatívne kompetencie

Cieľom tejto kompetencie je získať základné znalosti o rôznych etnických, kultúrnych a sociálnych skupinách žijúcich v európskej spoločnosti a akceptácia ľudí z iných kultúr s ich rozdielnym správaním a hodnotami. V školskom prostredí budovanie interkultúrnej kompetencie na úrovni A1 zahŕňa:

- schopnosť používať základné pravidlá slušnosti pri komunikácii (pozdraviť sa, rozlúčiť sa, poďakovať, prejav úcty k ľuďom inej národnosti);
- schopnosť jednoducho a stručne porozprávať, opýtať sa/zisťovať informácie o zvykoch a tradíciách Rómov pri príležitosti sviatkov (Vianoce, Veľká noc) a dôležitých životných udalostiach písomnou a ústnou formou a porovnať ich s inými kultúrami;
- schopnosť jednoducho a stručne porozprávať o súčasnom živote Rómov v Európe (spôsob života, bývanie, stravovanie, postavenie otca a matky v rodine) a upozorniť na interkultúrne rozdiely;

- schopnosť porozumieť, tolerovať a prejavovať úctu k rôznym identitám a kultúrnej rôznorodosti, vrátane iných rómskych skupín a podskupín;
- schopnosť lepšie chápať spôsob života a myslenia iných národov a ich kultúrne dedičstvo;
- schopnosť analyzovať fakty a problémy v súvislosti s potrebami iných a spoločnosti ako celku.

V Obsahový štandard

Témy v základných tematických okruhoch sú zamerané na dôležité aspekty rómskej kultúry, tradícií, každodenné situácie a základné komunikačné potreby vyplývajúce z každodenného života, dejín a životného štýlu, s dôrazom predovšetkým na rómsku spoločenskú štruktúru, kultúrne a rodinné normy, ústnu tradíciu a dejiny. Vyučovanie má prebiehať na základe naratívnych textov, ktoré navodzujú situácie blízke zážitkom žiakov. Dôraz sa kladie na počúvanie, porozumenie a imitovanie.

Veľmi dôležitá je pozitívna motivácia žiakov. Učiteľ sám rozhoduje o rozsahu slovnej zásoby pri jednotlivých tematických okruhoch, ako aj o pracovnom tempe na hodinách rómskeho jazyka. Poradie jednotlivých tematických okruhov a bodov v tematických okruhoch nie je záväzná. Jednotlivé okruhy sa môžu spájať a preliňať. V 1. a 2.ročníku žiaci získavajú základné vedomosti a zručnosti, v 3. a 4. ročníku sa získané zručnosti a vedomosti prehľbujú a rozširujú.

Tematické okruhy

Ja/moja rodina

- Predstaviť sa, pozdraviť sa
- Základné informácie o sebe
- Časti tela
- Rodinní príslušníci
- Rozdelenie úloh v rodine
- Pocity osôb

Domov a bývanie

- Bydlisko, bývanie
- Rôzne typy bytov, domov
- Nábytok a predmety v byte/dome
- Každodenné činnosti v domácnosti
- Postavenie a činnosti jednotlivých členov rodiny
- Denný režim
- Učenie sa od rodičov alebo starších členov rodiny (oblečenie, ktoré sa nosilo v minulosti, jedlá, ktoré sa jedli v minulosti atď.)

Moje spoločenstvo

- Mesto, dedina, región, kde žijem – historické pamiatky, významné budovy, zaujímavosti
- Symboly Rómov – rómska hymna, zástava
- Orientácia v meste – *Kde je...? Kde nájdem...? Ako sa dostanem...?,...*

Rómske remeslá a povolania

- Tradičné rómske remeslá – kováčstvo, košíkárstvo, veštenie, hrnčiarstvo a oprava hrncov atď.
- Súčasné povolania, ktoré vykonávajú Rómovia

Sviatky a oslavy

- Narodeniny – *Kedy máš narodeniny? Koľko máš rokov? Ako oslavuješ narodeniny?*
- Zvyky súvisiace s krstom dieťaťa (vyzdvihnúť významné postavenie krstných rodičov)
- Zvyky súvisiace s Vianocami
- Zvyky súvisiace s Veľkou nocou
- Želania
- Blahoželania a priania
- Pozdravy
- Pozvania
- Zvyky súvisiace s úmrtím. Pamiatka zosnulých

V škole/V triede

- Trieda – zariadenie, nábytok, predmety v triede
- Školské pomôcky a ich využitie
- Porozumieť pokynom a splniť ich
- Činnosti žiakov v triede, na vyučovaní
- Vyučovacie predmety – obľúbený predmet
- Dni v týždni
- Moje potreby a pocity

Cestovanie a doprava

- Spôsoby, akými ľudia zvyknú cestovať, dopravné prostriedky
- Cestujeme do školy
- Spôsob života Rómov v iných krajinách Európy
- Sťahovanie/migrácia Rómov v minulosti a súčasnosti

Jedlo a oblečenie

- Základné potraviny, nápoje
- Prestierame stôl
- Rôzne chute potravín (sladké, slané, kyslé, štiplavé atď.)
- Druhy ovocia a zeleniny
- Čo je zdravé, čo je nezdravé
- Rómske jedlá v minulosti a dnes
- Obľúbené jedlá a nápoje
- Súčasti oblečenia, obľúbené oblečenie, oblečenie na rôzne príležitosti, súčasné/tradičné oblečenie

Čas, ročné obdobia a počasie

- Mesiac v roku
- Ročné obdobia a počasie
- Činnosti, ktoré vykonávame v jednotlivých ročných obdobiach
- Časové údaje

Príroda a zvieratá

- Domáce zvieratá
- Voľne žijúce zvieratá
- Moje obľúbené zvieratko
- Rastliny – úžitkové, okrasné

Voľný čas, záľuby

- Športové disciplíny (zimné, letné)
- Môj obľúbený šport
- Moja obľúbená hračka
- Voľný čas, záľuby

VI Výkonový štandard

1 Počúvanie s porozumením – výkonový štandard

Všeobecné požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov na úrovni A1 podľa Rámcového vzdelávacieho programu rómskeho jazyka (CFR).

Žiak na úrovni A1 dokáže:

- pochopiť základné otázky, ktoré kladie učiteľ, iný dospelý alebo žiak (napr. *Ako sa voláš?, Koľko máš rokov?, Toto je tvoj brat? atď.*);
- porozumieť kľúčovým slovám označujúcim predmety v domácnosti;
- porozumieť kľúčovým slovám označujúcim činnosti v rómskej domácnosti;
- počúvať a ukazovať na obrázkoch alebo mape, kde jednotliví ľudia pracujú (napr. v knižnici, lekární, obchode, na policajnej stanici, plavárni);
- porozumieť slovám označujúcim úlohy a činnosti jednotlivých osôb v rámci rómskeho spoločenstva;
- rozoznať a porozumieť základným výrazom označujúcim tradičné a súčasné remeslá a povolania Rómov, keď ich niekto vysloví alebo nahlas prečíta;
- rozoznať slová označujúce produkty rôznych remesiel (napr. podkovy, šperky, hudobné vystúpenia atď.);

- rozoznať a pochopiť slová označujúce sviatky, oslavy a výnimočné udalosti v rómskom spoločenstve;
  - porozumieť základným pravidlám a každodenným činnostiam v škole a triede, ak sú vysvetlené veľmi jednoducho za sprievodu vhodných gest;
  - rozoznať a porozumieť názvom školského nábytku a vybavenia, pomôcok, ak ich počuje v pokynoch;
  - rozoznať a porozumieť základným slovám označujúcim cestovanie a dopravu v rómskej kultúre;
  - rozoznať a porozumieť slovám označujúcim kľúčové súčasti oblečenia (kabát, topánky atď.);
  - rozoznať slová označujúce tradičné oblečenie Rómov;
  - rozoznať slová označujúce kľúčové potraviny a jedlá, ktoré sa jedia v rómskych domácnostiach;
  - porozumieť slovám alebo frázam používaným v rodine alebo spoločenstve na pomenovanie dňa/noci, ročných období a počasia;
  - rozoznať a porozumieť základným slovám označujúcim zvieratá a rastliny, keď ich niekto povie alebo prečíta nahlas;
  - rozoznať a porozumieť slovám označujúcim rastliny a zvieratá významné v rómskej tradícii alebo živote.
- (upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

2 Čítanie s porozumením – výkonový štandard

Žiak na úrovni A1 dokáže:

- nájsť svoje meno na zozname žiakov v triede, na vyučovacom predmete, na zošite;
- rozlíšiť slová označujúce predmety, ktoré sa nachádzajú v dome;
- rozoznať a pochopiť slová označujúce predmety a činnosti v domácnosti;
- rozoznať a pochopiť slová označujúce každodenné činnosti v spoločenstve;
- vyhľadať v jednoduchých textoch výrazy označujúce jednotlivé remeslá a povolania Rómov v minulosti aj v súčasnosti;
- rozlišovať slová označujúce predmety, ktoré sa nachádzajú v škole, v triede;
- rozoznať slová a číslovky na plagátoch a kresbách v triede (dni v týždni, počet dní v mesiaci atď.);
- rozlíšiť označenia na obrázkoch zobrazujúcich rôzne spôsoby dopravy;
- rozoznať názvy základných potravín;
- rozoznať v jednoduchom texte základné slová súvisiace s počasím;

- rozoznať názvy ročných období na obrázkoch, kartičkách, alebo v jednoduchých textoch;
  - rozoznať názvy dní v týždni;
  - rozoznať pomenovania zvierat a rastlín znázornených na obrázkoch;
  - vyhľadať v texte slová označujúce najbežnejšie zvieratá;
  - vyhľadať v texte, na kartičkách slová označujúce športy, koníčky a ďalšie činnosti;
  - porozumieť slovám označujúcim piesne a tance, typické činnosti vo voľnom čase doma a činnosti súvisiace s vystupovaním na verejnosti;
  - porozumieť prečítanému textu – odpovedať na otázky súvisiace s textom.
- (upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

3 Ústny prejav – monológ – výkonový štandard

Žiak na úrovni A1 dokáže:

- krátkymi alebo neúplnými vetami povedať niečo o sebe alebo o svojej rodine;
  - opísať svoj domov pomocou kľúčových slov alebo krátkych viet;
  - opísať svoje spoločenstvo pomocou kľúčových slov a jednoduchých fráz;
  - používať jednoduché frázy a vety, ktorými sa vie krátko, niekedy neúplne, vyjadriť o remeslách alebo povolaniach členov rodiny alebo skupiny;
  - vymenovať najvýznamnejšie sviatky roka;
  - kľúčovými slovami povedať rodine o tom, čo robí v škole;
  - používať kľúčové slová a jednoduché frázy na pomenovanie rôznych druhov dopravných prostriedkov zobrazených na plagátoch a obrázkoch;
  - kľúčovými slovami, jednoduchými frázami a vetami vyjadriť, čo má alebo nemá rád vo vzťahu k jedlu a obliekaniu;
  - kľúčovými slovami a jednoduchými vetami vyjadriť, aké je počasie (napr. *Dnes je chladno.*);
  - vymenovať názvy ročných období, mesiacov a dní v týždni;
  - pomenovať zvieratá, ktoré pozná;
  - pomenovať druhy rastlín, ktoré sa pestujú na rôzne účely (napr. kvety, stromy, obilie, zelenina atď.);
  - vymenovať činnosti, na ktorých sa doma alebo v rámci spoločenstva zúčastňuje.
- (upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

4 Ústny prejav – dialóg – výkonový štandard

Žiak na úrovni A1 dokáže:

- odpovedať neverbálne (napr. prikývnutím, pokývaním hlavou atď.) jednoslovne alebo veľmi krátkymi vetami na základné otázky o tom, čo má alebo nemá rád (napr. *Máš rád ...?*);
- správne pozdraviť učiteľa, iných dospelých a žiakov a rozlúčiť sa s nimi;
- oznámiť svoje okamžité osobné potreby (napr. ak potrebuje ísť na toaletu);
- jednoslovne alebo veľmi stručne odpovedať na základné otázky o svojom domove;
- pozdraviť a vhodne odpovedať na jednoduché otázky starších členov spoločenstva;
- používať kľúčové slová pri odpovediach na otázky o svojich každodenných činnostiach;
- pomocou gest, kľúčových slov a jednoduchých fráz/viet odpovedať na základné otázky o tradičných a moderných povolaniach Rómov;
- kľúčovými slovami, jednoduchými frázami alebo vetami odpovedať na otázky o slávnostných udalostiach v rodine alebo spoločenstve, na ktorých sa zúčastnil;
- odpovedať neverbálne (napr. prikývnutím, pokývaním hlavou atď.) jednoslovne alebo veľmi krátkymi odpoveďami na základné otázky o škole alebo témach súvisiacich s triedou;
- vhodne používať výrazy *ďakujem* a *prosím*;
- vypýtať si známe predmety (knihu, ceruzku, papier atď.);
- neverbálne, jednoslovne alebo veľmi jednoducho odpovedať na otázky o tom, ako niekedy cestoval a či so svojou rodinou podnikol nejakú dlhú cestu;
- úctivo si vypýtať doma alebo v spoločenstve jedlo alebo nápoj;
- odpovedať neverbálne (napr. prikývnutím, pokývaním hlavou atď.) jednoslovne alebo veľmi krátkymi odpoveďami na základné otázky o jedle/nápojoch a oblečení, ktoré má alebo nemá rád;
- odpovedať neverbálne (napr. prikývnutím, pokývaním hlavou atď.) jednoslovne alebo veľmi krátkymi vetami na základné otázky o počasí, ktoré má alebo nemá rád, o tom, či je mu teplo alebo chladno;
- kľúčovými slovami a jednoduchými frázami odpovedať na otázky o tom, ako sa pestujú rastliny a zelenina, čo má/nemá rád, v súvislosti so zvieratami, o chove domáceho zvieratka alebo iných zvierat atď.;

- prostredníctvom gesta, kľúčových slov a jednoduchých fráz/viet naznačiť, na akých súťažiach alebo voľnočasových aktivitách sa zúčastnil a akým záľubám sa venuje.
(upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

5 Písomný prejav – výkonový štandard

Žiak na úrovni A1 dokáže:

- odpísať alebo napísať svoje meno, mená ostatných členov rodiny, bydlisko;
- odpísať z tabule slová o sebe;
- odpísať/napísať jednoduché vety/frázy označujúce miestnosti v byte/dome a predmety, ktoré sa tam nachádzajú;
- odpísať alebo napísať miestne názvy;
- doplniť chýbajúce slovo/slovné spojenie, dokončiť vetu/text/rozhovor;
- z tabule odpísať krátke vety o činnostiach, ktoré sa odohrávajú na rôznych miestach v rámci danej oblasti;
- odpísať základné slová označujúce remeslá a povolania Rómov;
- odpísať/napísať kľúčové slová súvisiace s témou trieda, vrátane jednoduchých viet;
- napísať alebo odpísať kľúčové slová súvisiace s dopravou alebo cestovaním;
- slovom označiť obrázok alebo plagát, ktorý zobrazuje rôzne druhy dopravných prostriedkov/spôsoby dopravy;
- odpísať z tabule krátke vety súvisiace s dopravou;
- odpísať alebo napísať zoznamy rôznych potravín a rozdeliť ich do skupín (napr. zelenina, ovocie, mäso, atď.);
- odpísať alebo napísať zoznamy druhov oblečenia podľa toho, na aký účel sú určené (napr. do školy, na športovanie, doma, na slávnosť);
- odpísať alebo napísať slová súvisiace s počasím a ročnými obdobiami;
- napísať krátke vety o počasí a ročných obdobiach;
- správne napísať alebo odpísať názvy zvierat a priradiť ich k obrázkom;
- odpísať alebo napísať pomenovania zvierat, ktoré sa vyskytujú/vyskytovali v živote Rómov;
- odpísať alebo napísať slová označujúce rôzne záľuby a činnosti, ktoré sa odohrávajú v škole alebo mimo nej;
- odpísať alebo napísať slová označujúce rôzne činnosti, ktorým sa venuje vo voľnom čase, doma alebo činnosti súvisiace s vystupovaním na verejnosti.
(upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

VII Vybraná odporúčaná lexika a komunikačné kompetencie

1 Lexika

Žiak dokáže:

- osvojiť si základné slová, slovné spojenia, základné frázy v rámci jednotlivých tematických celkov;
- používať základné slová, slovné spojenia, základné frázy v ústnom prejave (monológ, dialóg);
- porozumieť viacvýznamovým slovám v jednoduchej komunikácii (dialóg);
- rozlišovať základné slová a ich varianty v reprodukovanom texte;
- vypísať slová a frázy k bližšie vymedzeným témam;
- vyhľadávať základné slová v slovníkoch;
- odlišovať niektoré pôvodné rómske slová od prevzatých slov z iných jazykov;
- tvoriť k prídavným menám antonymá:
terno-phuro, nevo-purano,
phuro/phuri – purano/puraňi.

<p><i>Kľúčové slová označujúce predmety v domácnosti</i></p>	<p>o kher, e soba, čhavorikaňi soba, sovibnaskeri soba, e kuchňa/tavibnaskeri soba, bešibnaskeri soba, e toaleta, e landárdi/nandárdi, o hadós, e televiza, o gaučos, o fotelis, o šifonos, o gendalos, o pokrovcos, o skamind, o stolkos, o čitro, ...</p>
<p><i>Kľúčové slová označujúce činnosti v domácnosti (ktoré vykonáva matka a ktoré má na starosti otec)</i></p>	<p>te tavel, te morel o grati, te rajbinel, te pratinel, te bajinel pal o čhave, te cinkerele o chaben, te dikhel e televiza, te lidžal avri o šmeci, te šegitinel le čhavage paš o sikhľuviben, ...</p>
<p><i>Základné výrazy, ktoré označujú tradičné a súčasné remeslá a povolania Rómov</i></p>	<p>čirlatuno, romane buťa, charfiko buťi, o charfas, o khuvalo, te khuvel košara, o drotaris, o koritaris, o cehľaris, e drabarka, te phenel vastestar, te drabarel le kartendar, te bašavel, lavutaris, o draba, o doktoris, e doktorka, e sikhľardí, o sikhľardo, o tavibnaskero/kucharis, o kelneris/čašňikos, ...</p>
<p><i>Kľúčové slová, ktoré označujú produkty rôznych remesiel</i></p>	<p>o petala, o karfina, o lanci, o chande, o košara, o opalki, o balaňa, o cehli, o valki, ...</p>

<i>Kľúčové slová, ktoré označujú sviatky, oslavy a významné udalosti v rómskom spoločenstve i mimo neho</i>	ul'ipnaskero d'ives, o bol'ipen, o boňa, o kirvo, e kirvi, e Karačoňa, o jezulankos, te šukaľarel o jezulankos, e Viľ'ija, e Patraďi, te šukaľarel o jandre, te merel, o meriben, o vartišagos, o parušagos, te rovel, ...
<i>Základné pravidlá a každodenné činnosti v škole a v triede</i>	e škola/e sikhadi, o sikhľuvno, te sikhľol, te vakere, te ginel/te rachinel, te genel, te irinel/te lekhavel, e matematika, e romaňi čhib, e slovačiko čhib, e geografija, e historija, te phučel, te phenel pale, ...
<i>Pomenovania školského nábytku a vybavenia, pomôcok</i>	e klasa, e tabuľa, o skamind, o stolkos, e krijeda, o pingalos, e ceruza, e irka, e gend'i, o papiris, školakere ažutipena, e taška, ...
<i>Kľúčové slová, ktoré označujú spôsoby prepravy</i>	te dromarel, o dromaripen, o verdan, te dromarel verdanenca, te phirel pro pindre, te džal pre bicigľa, o busos, o motoris, o vilaňis, o eroplanos, e mašina, te dromarel andre buťi, te dromarel andre škola, ...
<i>Kľúčové slová, označujúce súčasti oblečenia, základné vlastností a farby</i>	o uraviben, o gad, e cholov, o kamašľi, o viganos/šlaflogos, e rokľa, e bluz, o khosno, o gerekos, o sveteris, lačo, nalačo/phuj, lačhejleskero, buťakero, god'aver, parno, kalo, lolo, belavo, šargo, ...
<i>Kľúčové slová označujúce tradičné oblečenie Rómov</i>	d'indard'i rokľa le fodrenca, d'indard'i rokľa skladimen, viraguňi rokľa, viraguňi bluz, o khosno, e leketa, kaľi cholov, lolo gad, šargo gad, hosune ciracha, o ancugos, somnakuno lancos, somnakune čeňa, ...
<i>Kľúčové slová označujúce pomenovania jedál, základné postupy a pokyny pri varení a príprave jedál, ktoré sa jedia v rómskych domácnostiach a počas osláv</i>	Sar pes tavel...? Džanes te tavel? Sar tavel tiri daj/ tiri baba o goja? Rado chas pišota? Rado chav haluški ciraleha. So rado/narado chas? Sar keres e marikľi? Sar kempel te kerel o chumer? Džanes s'oda ...? Pre Karačoňa tavas kozarengeri/ chundruľengeri zumin. ...
<i>Kľúčové slová označujúce počasie</i>	o idejos, del brišind, del jiv, avri tates, avri šil, sitinel o kham, phurdel e balvaj, avri kerades, avri fad'inel, džungalo idejos, šukar idejos, del baro brišind, o perumi maren, ...
<i>Pomenovania ročných období a mesiacov</i>	beršeskere kotora, o jaros, o ňilaj, o jesos, o jevend, jarone, jevende, jesone, ňilaje, o januaris, o februaris, o marcos, o april'is, o majos, o junos, o julos, o augustos, o septembros, o oktobros, o novembros, o decembros
<i>Základné výrazy pre dni v týždni a hodiny, ale aj väzby používané pri určovaní času podľa hodín</i>	o pondzelkos/hetvin, o ftorkos, e streda, o štvartkos, o paraščovin, o sombat, o kurko, keci ori? jekh ora, štar ori palodilos, dešuduj ori, tosara, dilos, raťi, džiodilos, palodilos, adaďives, idž, palidžeskero, tajsa, paltajsaskero,...

<p><i>Kľúčové slová označujúce zvieratá a rastliny, keď ich niekto povie alebo prečíta a sú sprevádzané obrázkom</i></p>	<p>paňa-veša, džviri, kherutne džviri, voľno dživipnaskere dživi, e kachňi, o bašno, o balo (baľičo), e papin, o rikono (džukel), o graj, e gurumňi (e guruvňi), o bakro, e bakri, e buzňi, o šošoj, o sap, o ričh/o medved'is, o ľevos, o tigrišis, o ruv, o čiriklo, miro kamaduno džviros, o draba, e čar, e lulud'i, o veš, o rukh, ...</p>
<p><i>Kľúčové slová pre šport a iné vonkajšie aktivity, osobné záľuby a záujmovú činnosť ako divadlo, štúdium hudby a vystupovanie na verejnosti</i></p>	<p>voľno vacht, interesa, o športos, jevendutno športos, te ližinel pes, te sankinel pes, te korčul'inel pes, te kerel jivune manušes, ňilajutno športos, te pl'ivinel, te bavinel fotbalis, te kerel turistika, kamaduno športos, kamadune bavišagi, te bašavel pre lavuta, ...</p>
<p><i>Základné výrazy pre hudbu, piesne a tance, ktoré sú typické pre rómske oslavy</i></p>	<p>romaňi giľi, romaňi phurikaňi giľi, romaňi banda, halgatos/halgatovos, lavutaris, romano khel'iben, romano bašaviben, primašis, ungika giľa, ...</p>

Vybrané odporúčané komunikačné kompetencie – **monológ**

Krátkymi vetami povedať niečo o sebe a svojej rodine.

Me man vičínav Jozef. Miro dad pes vičinel Milan. Miri daj pes vičinel Irena. Me som čhavo. Man hin duj phrala. Man hin trin pheňa. O papus the e baba bešen amenca. Hin man duj kaka the trin biba. E Irenka, miri strično phen, dživel Angľijate. O Erik hino miro strično phral. ...

Jednoduchými frázami alebo vetami opísať svoj výzor.

Man hin kale bala. Man hin belava jakha. Man hin cikno nakh. Me som učo. Me som cikno. ...

Pomocou kľúčových slov alebo krátkych fráz opísať svoj domov.

Me bešav pro gav. Amen hin baro kher. Hin amen pandž sobi. Andre čhavorikaňi soba sovav me the mire duj phrala. ...

Pomocou kľúčových slov alebo krátkych fráz opísať, čo doma robí.

Khere sikhľuvav, irinav o kherutne buťa/ulohi, pratinav andre miri soba. Rado bavinav bavišagi pro kompjuteris. Varekana dikhav le dadeha e televiza. ...

Pomocou kľúčových slov a jednoduchých fráz opísať svoje spoločenstvo.

Andre miri komunita dživen but Roma. Varesave Roma dživen andro murimen khera, varesave familijji dživen andro cikne kaštune kherora. Le familijen hin but čhave. ...

Jednoduchými frázami/vetami opísať každodenné činnosti v škole alebo hru na ihrisku.

Andre škola/sikhaďi sikhľuvav te genel, te irinel/lekhavel. Sikhľuvav the e romaňi čhib. Rado bavinav fotbalis. ...

Jednoduchými vetami porozprávať o remeslách alebo povolaniach členov rodiny.

O dad kerel buťi pro stavbi sar muraris. Miri phen kerel buťi andre škola sar asistenka. Miro phureder mandar phral kerel buťi andro zavodos. E daj na kerel buťi, joj hiňi khere. ...

Kľúčovými slovami a jednoduchými frázami pomenovať jednotlivé spôsoby dopravy zobrazené na plagátoch a obrázkoch.

Povedať, ktorým dopravným prostriedkom je cestovanie rýchlejšie, lacnejšie, ekologickejšie, drahšie, pohodlnejšie.

Povedať, ktoré mestá na Slovensku a ktoré krajiny v Európe už navštívili.

O manuša dromaren motorenca, mašinaha, busoha, vilaňiha, eroplanoha. Me rado dromarav motoriha. O dad dromarel andre buťi busoha. Andro aver thema dromaras eroplanoha. Te dromarel eroplanoha hin kučeder, aľe feder the sigeder. Buterval dromarav ke phen Kašate. Miro phral dživel Belgijate. Kamav te džal Prahate. ...

Kľúčovými slovami, jednoduchými vetami vyjadriť, čo majú alebo nemajú radi vo vzťahu k jedlu a oblečeniu.

Me rado chav banani. Narado chav zumin. Mange pes pačisaľol miro nevo gerekos. Me rado urav rokľa the bluza. ...

Povedať, aký je deň.

Adad'ives pondzelkos/hetvin. Tajsja ela ftorkos.
Paltajsaste ela streda. Štvartkone avela miro amal
ke amende khere. Paraščovine mek džava andre škola/
sikhad'i. Sombatone the kurke som khere. ...

**Pomenovať zvieratá, ktoré poznajú.
Povedať, kde žijú, kde ich môžeme vidieť,
čím sa živia.
Porozprávať rozprávku/príbeh o zvieratách.**

Miro kamaduno džviris hin rikono. Aver kherutne
džviri save prindžarav hine: e gurumňi, o balo,
e kachňi, o bašno, e papin, o graj. Dzive džviri saven
prindžarav hine: o ričh, o ľevos, o sap. Kaj dživen
o kherutne džviri? Kaj dživen o dzive džviri? Kaj šaj
dikhas varesave dzive džviri? So chal o graj? ...

**Pomenovať druhy rastlín, ktoré sa pestujú na rôzne
účely (napr. kvety, zelenina, obilie atď.)**

E želeňina the o frukti/ovoca o manuša bararen,
bo hin len but vitamini. Oda hin e paradiča, e paprika,
o ugorki, e armin, e purum, e phabaj, e ambrol,
e čiľav, ...

**Vymenovať činnosti, ktorým sa žiak venuje mimo
školy.**

Me rado bavnav kompjuteris. Me rado genav o gend'a.
Me rado bašavav pre lavuta. Ňilaje rado phirav pre
bicigľa the bavnav fotbalis. ...

**Vymenovať činnosti, na ktorých sa zúčastňujú
doma.**

Khore pratinav, phiravav avri o šmeci. Varekana
šegitinav la dake andre kuchňa te tavel the te thovel
o grati. ...

Vybrané odporúčané komunikačné kompetencie – **dialóg**

Pozdraviť učiteľa, žiakov, iných dospelých a rozlúčiť sa s nimi.

Lačo d'ives! Ahoj! Serus! Sar sal? Sar san, bibi?
Džan Devlaha! Ačhen Devleha! O Del tuha! ...

Oznámiť svoje osobné potreby.

Šaj džav pre toaleta? Šaj vareso phučav?
Šaj mange phenen mek jekhvar? Našči man den papiris the pingalos? Kamav vareso te phenel. Na achaľuvav. Na džanav mištes romanés. Sar pes phenel slovačika? ...

Odpovedať jednoslovné alebo veľmi krátkymi vetami na základné otázky o tom, čo majú, alebo nemajú radi.

So rado/narado keres? Rado genes?
Me man rado bavnav pro komjuteris. Me rado genav. Me rado dikhav e televiza. Me narado khelav. Me narado pratinav. ...

Stručne odpovedať na základné otázky o domove.

Kaj bešes? Savo kher tumen hin? Hin tut tiri soba?
Me bešav pro gav. Me bešav andro foros. Amen hin trinesobengero kher. Man hin miri soba. Odoj man hin hađos, skamind, duj stolki, regalos pro gend'a, šifonos pro gada, televiza. ...

Stručne odpovedať na otázky o povinnostiach doma.

Save buťa keres khere? Khere šegetinav la dake te pratinel, te thovel o grati. Lidžav avri o šmeci. Sikhľuvav the irinav kherutne buťa/ulohi. Varekana džav andre skľepa, te kempel vareso te cinel. ...

Používať kľúčové slová pri odpovediach na otázky o každodenných činnostiach.

So kerel e daj? So kerel o dad? So keren aver džene andre famil'ija? E daj tavel. O dad phirel andre bući. Me phirav andre škola/sikhađi. Palodilos sam khere calo famel'ija, jekhetane chas. Rači dikhas e televiza. ...

Základné otázky o tradičných a moderných povolaniach Rómov.

Save buťa kerenas varekana o Roma? Save buťa keren o Roma adad'ives? O Roma kerenas char'iko bući. Varesave Roma khuvenas košara, kerenas metli. O koritara kerenas balaňa. O drotara drotinenas chevale pira. Adad'ives o Roma hine sikhade avri, keren bući sar sikhľarde, doktora, asistentki, ...

Požiadat' o dovolenie, vypýtať si známe predmety.

Šaj mange den e gend'i? Šaj mange den papiris the ceruza? Šaj mange den e irka? ...

Základné otázky a odpovede o škole.

Rado phires andre škola/sikhađi? Savo predmetos rado/narado sikhľos? Me rado sikhľuvav angľiciko čhib. Me narado sikhľuvav e matematika. Miro kamaduno predmetos hin e romaňi čhib. ...

<i>Vhodne používať výrazy ďakujem a prosím.</i>	Paľikerav tumenge! Jertisaren, šaj mange phenen, sar kempel te džal pre štacija? Mangav tumen, šaj tumendar vareso phučav? Av(en) ajsi/o lači/o ...
<i>Jednoduché frázy na opis rôznych druhov dopravy.</i>	But manuša dromaren mašinaha. Miro dad dromarel andre buči motorihha. Andro aver thema dromaren o Roma eroplanoha. Me andre škola/sikhadí dromarav busoha. ...
<i>Vypýtať si základné potraviny/jedlo/nápoj v školskej jedálni, doma alebo v obchode.</i>	Mangav tumen, kamav jekh maro, čhil, thud,... Daje, šaj mange keres maro čhileha the tejos? Daje, so taďal? Zumin na kamav, šaj man des ča haluški ciraleha? ...
<i>Spýtať sa, koľko daná vec stojí.</i>	Keci mol o maro? Keci mol o čhil? Keci mol kilos phaba? Keci mol ada parno gad? ...
<i>Jednoslovne alebo veľmi krátkymi vetami odpovedať na otázky o jedle/nápojoch a oblečení, ktoré žiak má alebo nemá rád.</i>	So rado/narado chas? So rado/narado pijes? So rado ures? Me rado chav rantimen mas kompirenca. Me rado chav phaba. Me narado chav pherardí armin. Me rado pijav tejos. Me narado pijav thud. So tu rado chas? So džanes te tavel? ... Me rado urav cholov the sveteris. ...
<i>Veľmi stručne odpovedať na základné otázky o počasí, ktoré žiak má alebo nemá rád.</i>	Savo hino tiro kamaduno beršeskero kotor? Savo idejos hin ňilaje/jevende? Miro kamaduno beršeskero kotor hin o ňilaj. ňilaje hin avri tates, o kham sitinel. Me narado som, te avri del brišind. Me narado som, te avri phurdel e balvaj. ...
<i>Povedať, koľko je hodín.</i>	Keci ori? Akana deš ori. Imar jekh ora užarav pre tute. Kana džaha khere? Khere džava palodilos štare orendar. ...
<i>Odpovedať na základné otázky o domácom zvieratku, o tom, či má rád zvieratá.</i>	Hin tut khere varesavo džvirov? Savo hino tiro kamaduno džvirov? Man hin khere cikno rikono. Vičínav les Beni. Jov hino godáver, savore džene andre familíja les rado dikhen. Miro kamaduno džvirov hin graj. ...
<i>Kľúčovými slovami, jednoduchými vetami odpovedať na otázky o koníčkoch, záľubách, súťažiach a iných činnostiach.</i>	So rado keres andro voľno vacht? Save hine tire kamadune interesa? Andro voľno vacht rado bavínav bavišagi pro kompjuteris. ňilaje rado phirav te plívinel, rado bavínav fotbalis, rado phirav pre bicigľa. Mek rado genav o genda. Sikhľuvav te bašavel pre lavuta. Jevende rado bavínav hokejis. Rado bavínav tenis. ...

2 Gramatika a slovné druhy

Podstatné mená

Šerutne/Bare nava

Žiak dokáže:

- určiť rod podstatných mien: o, e;
- rozlíšiť jednotné a množné číslo podstatných mien;
- používať oikoklitické podstatné mená mužského a ženského rodu bez koncovky a s koncovkou v niektorých pádoch, napríklad *nom. sg. – o dad, o phral, e daj, e phen, nom. pl. – o dada, o phrala, o daja, o pheña, dat. sg. – le dadeske, le phraleske, la dake, la pheñake, abl. sg. – le dadestar, le phralestar, la datar, la pheñatar;*
- používať xenoklitické podstatné mená mužského rodu v niektorých pádoch, napríklad *nom. sg. o papus, o charñas, o lavutaris, dat. sg. – le papuske, le charñaske, le lavutariske, abl. sg. – le papustar, le charñasstar, le lavutaristar.*

Prídavné mená

Kijathode nava

Žiak dokáže:

- stupňovať niektoré prídavné mená (pravidelné a nepravidelné stupňovanie), napríklad *cikno – cikneder, jekh/nekcikneder, lačo – goreder – nek/jekhgoreder, moderno – moderneder – nek/jekhmoderneder;*
- používať nepriamy pád, napríklad *lače dadeske, phura daha;*
- rozlišovať mužský a ženský rod prídavných mien;
- rozlišovať jednotné a množné číslo.

Zámená

Vašonava

Žiak dokáže:

- používať osobné zámená: *me, tu, jov, joj, amen, tumen, jon; man, tut, les, la, amen, tumen, len;*
- používať zvrtné zámená: *pes/me pes morav, me man morav, pen/jon pen moren;*
- používať prívlastňovacie – prívlastkové zámená: *miro/i/e, tiro/i/e, leskro/i/e, amaro/i/e, tumaro/i//e, lengro/i/e;*
- používať prívlastňovacie zámená zvrtné: *peskero/peskeri/peskere, pengero/pengeri/pengere;*
- používať opytovacie zámená: *ko, so, savo, kaj, ...*
- používať neurčité zámená: *vareko, vareso, varekana, ...*
- používať záporné zámená: *ňiko, ňi(k)haj, ňisar, ňisavo.*

Číslovky

Ginutne

Žiak dokáže:

- používať základné, radové a násobné číslovky do 100.

Príslovky

Paškerutne

Žiak dokáže:

- používať neodvodené príslovky: *čirla, sig, dur, avri, but;*
- používať príslovky odvodené od predložiek a podstatných mien príponou **-e**: *tele, jevende, ňilaje, d'ivese; vaše, paše;*
- používať príslovky odvodené od slova *rat/noc* príponou **-i**: *raťi;*
- používať príslovky odvodené od pôvodných prídavných mien príponou **-es**: *phares;*
- používať príslovky času a častosti *deja*: *adad'ives, raťi, ič, tajsa, imar, akana, palis;*
- používať príslovky miesta: *adaj, odoj, avri, andre, khere;*
- používať príslovky spôsobu a miery: *lačhes, šukares, lokes, čechika, ...*

Slovesá

Kerutne

Žiak dokáže:

- používať sponové sloveso *hin/o, hiñi, hine;*
- používať prítomný čas sloviess I., II., III. triedy, napríklad *kerel, asal, sovel, chal, del, lel, sikhľol, ...*
- používať rozkazovací spôsob sloviess I., II., III. triedy, napríklad *ker!, asa!, sov!, cha! de!, le!, sikhľuv!, ...*

Predložky

Anglonava

Žiak dokáže:

- používať základné predložky, napríklad *andre, ke, kije, paš, ...*

Spojky

Phandune

Žiak dokáže:

- používať základné spojky, napríklad *the, u, ta, kaj, hoj, so, bo, ...*

3 Syntax

Žiaci majú osvojené základné syntaktické javy:

- slovosled v oznamovacej vete;
- viazanie slov;
- základné zvláštnosti vetnej stavby rómskej vety – možná absencia spony *hi(n)*;
- posesívne väzby: *hin man čhavo, hin mange 8 berš*;
- vetné konštrukcie na vyjadrenie rozkazu, zákazu, výzvy a želania;
- prosba a zdôrazňovanie príkazu, napríklad *Av ča arde!*;
- spôsob tvorenia otázok z hľadiska intonácie;
- spôsob tvorenia otázok zámenou podmetu;
- záporné vety.

4 Výslovnosť (Ortoepia)

Žiak dokáže:

- správne vyslovovať slová s prihliadnutím na interdialektný a morfológický princíp pravopisu;
- zreteľne artikulovať;
- správne používať vetný a slovný prízvuk – prízvuk na predposlednej slabike fonetického celku, prízvuk na tretej slabike od konca pri troj- a viacslabičných tvaroch mien (genitívne tvary a privlastňovacie zámená);
- zásady správnej výslovnosti neznelých aspirantov: čh, kh, ph, th;
- rozlišovať intonáciu v krátkych otázkach.

5 Pravopis (Ortografia)

Žiak dokáže:

- zvládnuť základné pravidlá rómskeho pravopisu;
- písať veľké písmená;
- písať interpunkčné znamienka;
- písať správne zápornú časticu **na** pri slovesách;
- oddeľovať slová, napríklad *pal o dad, paš o skamind*.

VIII Učebné zdroje

Hübschmannová, Milena – Šebková, Hana – Žigová, Anna: Romsko-český a česko-romský kapesní slovník, Fortuna, 2001

Lukáčová, Ingrid: Doplnkové učebné texty k predmetu rómsky jazyk, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2007

Gašparová, Eva: Učebné texty v rómskom a slovenskom jazyku, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2011

Manuál pre učiteľa pri práci s učebnými textami v rómskom a slovenskom jazyku, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2012

Facuna, Jozef – Mancová, Marta: Rómsko-slovenská čítanka pre 2. ročník ZŠ, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2015

Gašparová, Eva – Lukáčová, Ingrid: Amari romaňi čhib, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2016

Gašparová, Eva: Amari romaňi čhib – pracovný zošit, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2016

Hübschmannová, Milena – Šebková

Odporúčané literárne texty na rozvoj čitateľských a interpretačných zručností žiakov

Lacková, Elena: Rómske rozprávky (Romane paramisa), Východoslovenské vydavateľstvo pre Kultúrny zväz občanov rómskej národnosti na Slovensku, 1992

Fabiánová, Tera: Sar me phiravas andre škola/Jak jsem chodila do školy. České Budějovice /Brno: ÚDO a Společenství Romů na Moravě, 1992

Horváthová, Agnesa: Pal e bari Rama the aver paramisa, Praha: Signeta, 2003

ZÁVER

Rámcový vzdelávací program rómskeho jazyka, ktorý je zložený z obsahového a výkonového štandardu je určený pre primárne vzdelávanie, v ktorých sa začína výučba predmetu rómsky jazyk a literatúra v 1. až 4. ročníku základnej školy. Obsahový a výkonový štandard vymedzuje ciele vyučovania rómskeho jazyka a základné učivo rámcovo. Texty, rozprávky, príbehy sú zamerané na čítanie s porozumením a počúvanie s porozumením a tiež na oboznámenie sa s rómskou literatúrou – s niektorými rómskymi spisovateľmi, ktorí písali v rómskom jazyku. Texty si môže učiteľ vybrať v súlade s témou, alebo ich dopĺňať.

Učiteľ rómskeho jazyka si ich dotvára a modifikuje v súlade s charakterom danej skupiny žiakov a so zvoleným učebným materiálom. Základným znakom vyučovania predmetu rómsky jazyk v 1. až 4. ročníku základnej školy je komunikatívna orientácia.

Učiteľ si sám volí metodické postupy na dosiahnutie výchovno-vzdelávacích cieľov. Metódy: v popredí je komunikatívna metóda, pri ktorej sa vyberajú také jazykové prvky, ktoré v každom štádiu výučby umožňujú viesť zmysluplný rozhovor, komunikáciu. Rozvinutejšou podobou komunikatívnej metódy je naratívna metóda. Jej základom sú príbehy, rozprávky a obrázky, ktoré podnecujú rozprávanie. Ďalšou metódou, ktorá sa má v primárnom vzdelávaní využívať je audio – lingválna metóda, pri ktorej sa žiaci učia len počúvaním a verbálnym napodobňovaním. Prioritou je počúvanie a rozprávanie na báze naratívnych textov. Na začiatku majú žiaci veľa počúvať, postupne kopírovať činnosti a obohacovať ich rečou. Treba využívať ochotu detí imitovať počuté a podporovať ich schopnosť ľahkého zapamätávania si jednoduchších textov. Do procesu vnímania treba zapojiť čo najviac zmyslov. Dôležitou súčasťou procesu sú pohybové aktivity prirodzené tejto vekovej skupine. Vyučovacia hodina má byť rozčlenená na kratšie, často sa striedajúce činnosti. V 1. ročníku sa uprednostňuje počúvanie s porozumením a rozprávanie. V 2. až 4. ročníku sa rozvíjajú ďalšie zručnosti – čítanie a písanie. Lexika je zakomponovaná v konverzačných okruhoch. Učiteľ si môže konverzačné okruhy dopĺňať.

Učiteľ má vytvoriť uvoľnenú, priateľskú atmosféru, v ktorej sa žiak učí bez strachu a stresu. Má využiť a podporovať chuť žiaka do učenia a využiť jeho prirodzenú zvedavosť, jeho znalosti a skúsenosti (vrátane jazykových) ako ďalší zdroj vyučby. Má zvládnuť potreby žiaka a umožniť mu učiť sa všetkými zmyslami, emocionálnym cítením a hravou formou. Dôležitým predpokladom úspešného pestovania ústneho i písomného vyjadrovania je, aby žiak pociťoval potrebu niečo povedať, aby mal uspokojenie z toho, že sa dokáže správne a vhodne vyjadriť.

Overovanie vedomostí žiaka má prebiehať hravou formou. Zisťujeme prírastok vedomostí žiaka, jeho vyjadrovacie schopnosti, sociálne správanie a jazykové zručnosti. Učiteľ má viesť žiaka k správne hodnoteniu seba samého ako aj k hodnoteniu spolužiakov. Je vhodné využívať kontrolné záznamy typu „viem“/ „dokážem“ (Európske jazykové portfólio, Oddelenie jazykovej politiky, DG IV – Rada Európy, F-67075 Štrasburg Cedex. K dispozícii na decs-lang@coe.int – www.coe.int/lang) umožňujúce stanoviť si cieľ štúdia, monitorovať pokroky a hodnotiť výsledky.

ISBN 978 - 80 - 8118 - 224 - 2
EAN 9788081182242